

Slovenske rudarske pesmi, zbral in uredil Tine Lenarčič, Zveza kulturnih organizacij Trbovlje, Trbovlje 1983, 415 str.

Knjiga *Slovenske rudarske pjesme* plod je dvanaestgodišnjeg Lenarčičevog sistematičnog i ustrajnog rada. Iz pisanih i usmenih izvora, kao sakupljač i urednik, Lenarčič je uspio sačuvati od zaborava zaista imponozantnu količinu rudarskih pjesama (oko 600 pjesama bez varijanata).

Rudarske su pjesme, šire gledano, pjesme koje idu u skupinu pjesama vezanih uz različita zanimanja, dakle uz rudarski posao. Među slovenskim usmenim pjesmama te vrste najpoznatije su i daleko najbrojnije vojničke. Štrekelj ih je skupio oko 150, zatim slijede seljačke koje su vezane uz različite, prije svega poljodjelske poslove, pa obrtničke, dakle, vezane uz različite zanate itd. Od rudarskih su u Štrekeljevoj zbirci samo jedna ili dvije. Zašto je tomu tako? Čini se da odgovor leži u starosti (mladosti) rudarskog zanimanja kojim se ljudi u Sloveniji bave tek posljednjih 200 godina. Nastajale su te pjesme u različitim situacijama: u radosti i veselju uspješno obavljenog posla, kao zabavljalice ili pjesme za nadjeljno veselje, na tradicionalnom rudarskom izletu kad je upravitelj rudnika dao besplatno jelo i piće, a posebno - kasnije sve više - postajale su te pjesme manifestacijske, demonstrativne, pjesme prvomajskih slavlja i praznika.

Tiskane u knjizi, takve prigodne pjesme sačuvane su od zaborava. Našli su se tu mnogi stihovi koji imaju tek dokumentacijsku vrijednost i pokazuju tek amatersko stihoklepstvo, ali, veći je dio onih zaista umjetnički vrijednih, posebno onih koje pripadaju poznatim slovenskim pjesnicima (Aškerc, Seliškar, Klopčič i dr.).

Danas rudari žive kao i drugi - oslabili su motivi za klasičnu rudarsku pjesmu koja je nastajala u tzv. cehovskoj zatvorenosti. Pjesma traži nove "žile", kako kaže Matjaž Kmecl, pisac uvodnog eseja i sastavljač antologijskog izbora u knjizi. Valja napomenuti da je od spomenutih 600 pjesama koje je sakupio Tine Lenarčič oko tri četvrtine nastalo u ova posljednja četiri desetljeća! U ovom su se

izboru tako našle i te najnovije pjesme među onima antologijskim, najstarijima. Posao hvalevrijedan, kakav bismo samo mogli poželjeti da se i u nas obavi.

TANJA PERIĆ-POLONIJO

Marija Kleut, Ivan Senjanin u srpskohrvatskim usmenim pjesmama, Matica srpska, Odeljenje za književnost i jezik, Balkanološki institut, Novi Sad 1987, 273 str.

Zadaci koje je Marija Kleut postavila u ovoj knjizi složeni su i zahtijevaju teorijska obrazloženja ali i znalačko sakupljanje građe. Smatramo da je u tome u potpunosti uspjela i dala izuzetno vrijedan doprinos proučavanju naše usmene epike. Nastojat ćemo u tom kratkom prikazu upozoriti na neka najbitnija mjesta u ovom opsežnom i dodacima bogato opremljenom radu.

Zadaci koje je autorica postavila bili su:

- ispitati vremensku i prostornu rasprostranjenost pjevanja o jednoj ličnosti, koja je kako se pretpostavlja, bila *stvarna ličnost* (Ivan Vlatković) i postala, pod raznim imenima, *književni lik* usmenih epskih pjesama;
- dokazati ili osporiti tu pretpostavku i
- klasificirati i analizirati pjesme.

Ovako postavljeni problemi s pravom potiskuju u drugi plan pitanje da li je Ivan Senjanin zaista u stvarnosti Ivan Vlatković. Odnosno, M. Kleut drugačije formulira pitanje i glavnim svojim zadatkom smatra pokušaj da pronađe odgovor na pitanje kako se oblikuje epski lik u usmenoj tradiciji i kako pjesma ostvaruje viziju života.

Rezultate svoga istraživanja autorica je grupirala najprije u tri cjeline: *Životopis Ivana Vlatkovića*, *Pesme o Ivanu Senjaninu u prostoru i vremenu* i *O čemu pevaju pesme o Ivanu Senjaninu*, od kojih se svaka može čitati kao posebna, odvojena cjelina, ali su sve tri neophodne za razumijevanje četvrtog poglavlja, koje nosi naslov: *Poetski lik (Ivan Senjanin) i zbiljski čovek (Ivan Vlatković)*.

U preglednoj usporedbi pjesama o Ivanu Senjaninu sa životom Ivana Vlatkovića u prvi plan autorica ističe ono što je slično a zatim upozorava i na čitav niz razlika. Bez namjere da podvrgne kritici sve ranije istraženo i rečeno o odnosu pjesama i zbilje, M. Kleut u svom radu ističe najvažniju činjenicu za proučavanje usmene književnosti i njenog književno-povijesnog razvoja i poetike: udaljavanje usmene epske pjesme od stvarnosti događa se po mišljenju M. Kleut, zbog nepostojanja neposrednog viđenja onoga što se desilo i empirijske spoznaje koja oslobađa prenosioca stihovane priče obaveze da bude istinoljubiv i daje mu slobodu da kreira prema svojim mogućnostima i procjenama zbilje. Tako je nastala i "poetska biografija" Ivana Senjanina, izraz koji autorica upotrebljava u ovom radu, a označava sveukupnost pjesama u kojima se taj lik javlja (str. 170). Poetska biografija u odnosu na životopis Ivana Vlatkovića bogatija je zbivanjima, slikovitija u opisima, bogatija u likovima, dramatičnija, ukratko - sveobuhvatnija. Pjevač, stvarajući pjesmu, pravi izbor i kombinaciju od onoga što mu je poznato iz prethodne tradicije, iz mnogih drugih pjesama koje zna, pa i onih u kojima se lik Ivana Senjanina i ne javlja. Tako shvaćena, poetska biografija Ivana Senjanina ne postoji kao koherentna cjelina već samo kao skup pripovjednih pjesama u kojima se ponavlja jedno ime. Na taj način "montažom poetskih i zbiljskih realija" usmena pjesma postaje stvarnost za sebe, upečatljivija i dramatičnija no što je život, ali ponekad može djelovati tek kao blijeda kopija života (str. 173).

Valja istaći i to da se u usmenoj tradiciji i pored toga što se određeni lik često mijenja i prilagođava postojećem poetskom sistemu, djeluju i postupci koji teže ka "konzerviranju i tipiziranju lika" (str. 175). Te se dvije težnje sukobljuju i usklađuju u svakoj pjesmi na različit način i uz različito prevladavanje jedne ili druge funkcije. Smatramo da ovakav način formiranja poetskog lika ima širi značaj jer se i drugi likovi našega epskog usmenog pjesništva uobličavaju na jednak ili sličan način. Naravno, to bi se moralo pokazati i potvrditi i drugim istraživanjima, kojima bi ovaj rad Marije Kleut morao biti osnova za uspoređivanje.

Dodaci (I-VIII), čine gotovo polovicu knjige u kojoj se pored glavnog toka izlaganja donose i podaci o *prikupljanju građe, popis mjesta i krajeva u kojima su se pjevale pjesme o Ivanu Senjaninu, popis pjevača i kazivača o Ivanu Senjaninu, pjesme Anice Begin o Ivanu Senjaninu, katalog pjesama o Ivanu Senjaninu s pregledom funkcija njegovog lika, popis lirskih pjesama o Ivanu Senjaninu, poetski svijet Ivana Senjanina i poetski prostor Ivana Senjanina.*

Teškoće na koje je autorica nailazila u toku rada na građi uspjela je prevladati znančkom selekcijom i preglednim razvrstavanjem pjesama, što posebno dolazi do izražaja u Katalogu (dodatak V). U tom je poslu klasifikacije i katalogizacije autorica primijenila svoja rješenja, i to veoma dosljedno, prikladno i upotrebljivo, što je u svakom takvom razvrstavanju najbitnije. Uzimanje *sižejnog modela* za kriterij klasifikacije čini nam se pogodnim, jer se njime obuhvaća cjelina pjesme, dakle sve njezine sadržajne i formalne karakteristike. U katalogiziranju pjesama autorica se oslonila na već općevažeći, tzv. frajburški sistem katalogizacije pripovjednih pjesama.

Na kraju želimo još jednom istaći da su problemi u ovoj knjizi dobro postavljeni i dobro izvedeni. Autoričin rad nam pokazuje kako vrstan istraživač usmene književnosti može veoma uspješno na solidno sakupljenoj i obrađenoj građi izgraditi zavidan teorijski sustav, otvoren i za daljnja istraživanja. Upravo je takvo bavljenje usmenom književnošću na našim prostorima deficitarno, a posebno je nedovoljno prisutno na području istraživanja usmene epike. Stoga je ova knjiga Marije Kleut zaista kvalitativno upotpunila tu prazninu.

TANJA PERIĆ-POLONIJO